

SUMARI

Capítol 1. “Un golpe de suerte”	9
Capítol 2. “Nada que perder”	13
Capítol 3. “Sin mirar atrás”	21
Capítol 4. “Sonidos visibles”	25
Capítol 5. “Envuelto en el azul”	33
Capítol 6. “¿Quién es?”	39
Capítol 7. “Noviembre”	45
Capítol 8. “En el exterior” (Els 113).....	51
Capítol 9. “No dejes de sonreír”	57
Capítol 10. “Appalaoosas”	63
Capítol 11. “El último escalón”.....	67
Capítol 12. “Blues del sapo”	73
Capítol 13. “La canción del murciélago (en el túnel del tiempo)”	77
Capítol 14. “Cruza los dedos”	81
Capítol 15. “Déjalo crecer”	85
Capítol 16. “Corazones solitarios”	89
Capítol 17. “Cambiano de color”	93
Capítol 18. “Años de vida”	97
Capítol 19. “Recuérdame”	103
Capítol 20. “De qué sirve esperar”	107
Capítol 21. “Extravagante”	111
Capítol 22. “Golpéalo dulcemente”	117
Capítol 23. “La hierba y el ungüento”	121
Capítol 24. “Vértigo”	125

Capítol 25. “El ojo de cristal”	129
Capítol 26. “Ningún sitio es mejor”	133
Capítol 27. “Piel de tambor”	137
Capítol 28. “Dejadme descansar”	143
Capítol 29. “Al otro lado del espejo”	149
Capítol 30. “El relevo”	157
Epíleg.....	159
Agraïments	165

Capítol 1
“UN GOLPE DE SUERTE”

*La vida està feta de detalls d'aparença insulsa,
però d'una força incontestable.*

David MARÍN, *Ciutat fantasma*

JUAN MARTÍN PICAVA FEBRILMENT a la seva màquina d'escriure Hispano Olivetti mentre xuclava, amb ànsia, la darrera vida de la seva cigarreta abans d'esclafar-la contra un cendrer ple de restes inertes. A la taula de davant, Vicente Soler desfeia el diari del dia anterior amb el qual embolicava l'esmorzar, mitja barra de pa farcida de llom i pebrot verd fregit que tenia previst acompanyar amb un quinto. Va estendre metòdicament els papers del diari damunt de la taula amb la mà plana, mentre n'allisava curosament totes les arrugues, va col·locar l'entrepà just al centre fent-li una mirada de satisfacció i va procedir a l'acte de degustar-lo amb mossegades lentes i precises.

—Hòstia, Juan, no descanses mai, eh? Para un momentet i ens fitem una cervesa a mitges.

—Els qui no descansen mai són aquests fills de puta, aquests comunistes —va dir sense aixecar la vista del paper mecanografiat—. Saps quin es el problema? Que entren per una porta i surten per l'altra! Que cada cop som més tous, mecagondeu, vint anys enrere ho hauríem acabat ràpidament.

Allí, als baixos de l'imponent edifici del Govern Civil de Lleida construït per Regiones Devastadas i inaugurat pel Caudillo en persona amb tota la pompa el setembre de 1955, els qui es consideraven la flor i nata de la Policia, la Brigada Político-Social, teixien l'entramat repressiu contra qualsevulla persona que gosés posar en dubte el règim que, des de 1938, dirigia amb mà de ferro la ciutat.

—Preparen alguna cosa per a aquest Primer de Maig —li va dir mentre, ara sí, el mirava de fit a fit—. Fa dies que hi ha moviment als canyissars.

—Va home, no et preocupis tant —li va respondre, mentre clavava una mossegada al centre de l'entrepà—. Qui són? —va dir tot mastegant.

—Els quatre de sempre, però no tenim ningú que ens pugui informar del que tramen i això em fot nerviós.

—Vols que els anem a fotre un ensurt? En podem detenir un o dos. Segur que collant-los una mica aquí als calabossos..., una o dues nits els estovaran —deia mentre es torcava l'oli dels llavis amb un mocador de roba.

Juan va aixecar el seu metre noranta i es va posar a passejar amunt i avall pel despatx, mentre utilitzava els dits a manera de pinte per a les temples del seu abundant cabell castany. Va treure's un paquet de tabac de la butxaca de la camisa, va agafar una cigarreta amb dos dits, la va encendre i es va girar per a mirar el seu company.

—Si ho fem, sabran que els anem al darrere i aturaran el que preparen.

—Ja ho saben que els vigilem. És evident, no som pas una legió i ens coneixem tots. Lleida és molt petita... —va respondre l'altre.

—Sí, però si els detenim quan en facin alguna de grossa els podem tenir més d'un parell de dies al calabós, i potser aconseguirem que els posin una bona multa i els passin les ganes de tornar-hi.

—Ho dubto, són tossuts els malparits aquests... —El seu company obria una segona cervesa per fer passar la resta de l'entrepà.

—Vint anys enrere ho hauríem acabat ràpid —va dir de nou—, fills de puta.

—Avisem el *jefe*, no?

—Avisem tot Déu i estiguem preparats, no se m'escaparan —serrava les dents mentre regirava carpetes dins de l'armari dels expedients.

Vicente va plegar els diaris tacats d'oli, en va fer una bola, la va llençar a les escombraries, es va netejar els dits curosament i va posar la màquina d'escriure davant seu amb posat indolent. Abans de començar, va arrufar les celles, com si pensés, i es va tornar a mirar el company.

—Ah, sí, escolta. Ha arribat una informació sobre un regidor de l'Ajuntament. És aquí, entre aquests papers que remenes. Res, que es veu que té alguna martingala, estraperlo i mà a la caixa de l'Ajuntament.

Juan va encongir els ulls i se'l va mirar:

—Què?

—És aquella de color ocre, la que hi posa J. B. Ens han dit que ens ho miréssim per sobre, que no ho remoguem gaire. Es veu que coneix molta gent, aquest paio. Si vols, fes-hi una ullada, però ja et dic jo que això es morirà aquí.

Al Martín se li van empètir les ninetes.

Capítol 2
“NADA QUE PERDER”
(1 de maig de 1969)

*No pateixis, Núria, aquests estan tan controlats
que gairebé són de la família.*

David MARÍN, *Mala lluna*

EL 1969 ALGUNA COSA ES COMENÇAVA a moure sota la catifa d'un franquisme que, sense saber-ho, enfilava la recta final. Després d'una llarga travessa de repressió ferotge i silenciada de la dissidència al règim del general Franco, començava a créixer la contestació social i les diferents organitzacions cíviques, veïnals, obreres i polítiques iniciaven un tímid procés d'articulació que desembocaria, anys mes tard, en l'anomenada Transició.

La ciutat de Lleida no restaria al marge d'aquells esdeveniments. La nota enviada pel Govern Civil als diaris locals els dies previs al Primer de Maig d'aquell any ja avançava les sospites que alguna cosa s'estava ordint a la capital del Segrià:

La fiesta de San José Artesano instituida oficialmente el día 1 de mayo para exaltar y dignificar el Trabajo, es buscada por algunos grupos como ocasión para agitaciones y manifestaciones que, aunque provocadas por pequeños grupos y minorías subversivas, pueden dar lugar a alteraciones momentáneas de la paz social y del orden público.

L'avís continuaria després, amb una advertència més explícita, la de l'aplicació de l'article 2 de la Llei del 30 de

juliol de 1959 “a los que originen tumultos en la vía pública y las manifestaciones y las reuniones públicas legales o que produzcan desórdenes y violencias”.

Però ja era tard. Feia dies que grups d'entre vint-i-cinc i trenta persones es trobaven als canyissars del riu Segre, a la zona propera al barri de Pardinyes, per a preparar les mobilitzacions del Dia Internacional del Treball. Ho feien ben protegits per un sistema de seguretat rudimentari que consistia en diverses persones apostades en les proximitats de la reunió. Fou segurament gràcies a aquesta mena d'operatiu simple que, malgrat els nervis i les mirades constants a dreta i esquerra dels assistents, la Policia no hi va fer acte de presència.

Ell hi era, com sempre. Alt i prim, gairebé escanyolit, la figura de l'Antonio Farré destacava sobre la resta dels congregats. En aquell lent desvetllament contra la dictadura, havia anat resseguint la memòria dels perdedors, dels seus, movent-se en tots els ambients que fessin olor d'antifranquisme fins a esdevenir una figura significativa en tot el que s'hi coïa, un pont entre les diferents sensibilitats polítiques que confluïen en la voluntat d'enderrocar el règim. Ho sabien els seus companys de lluita i ho sabia, també, la Policia.

Aquell Primer de Maig de 1969 una mena de tensió elèctrica, com un mantell de boirina fina, inundava tots els racons de la ciutat. Els núvols amenaçaven pluja a la capital del Segrià i, des de bon matí, diversos agents de la Brigada Político-Social, de paisà, però que sobradament tothom coneixia, es movien discretament amunt i avall pel carrer Major. Els acompanyava el llavors governador civil, José María Martínez Val, i l'advocat del sindicat vertical, que vestia la camisa blava de rigor amb el jou i les fletxes d'un vermell intens brodades al pit, planxada convenientment per la seva dona just abans que sortís de casa. No pintava bé el dia, no.

L'Antonio es va acabar d'afaitar repassant-se, lentament i amb cura, els darrers contorns de les galtes xuclades i la barbata punxeguda, mentre l'olor de cafè s'esmunyia per sota

la porta del lavabo. Es va fer la clenxa cap a l'esquerra amb el pinte marró, que guardava com un record del seu pare, i va encendre la primera cigarreta del dia. Els seus dits, que apuntaven color groc en els seus extrems, anunciaven que no seria la darrera.

A la cuina, l'esperava la Carmeta, la seva dona, que feia més d'una hora que estava llevada i ja havia enllestit aquell espai, el menjador, i li havia preparat l'esmorzar. Una llum vergonyosa entrava per la finestra que donava al carrer Baró de Casa Fleix il·luminant subtilment els fogons i la pica de marbre que, a manca de dutxa i rentadora, servia per a plats, roba i persones. La tassa d'aquell líquid negre encara fumejava quan la va agafar amb les dues mans i se la va acostar a la cara. La Carmeta, darrere de les ulleres que duia a mig nas, l'observava. Ho sabia.

—Hi has d'anar, Antonio? Sempre ets a tot arreu, no cal que ho facis tot tu, coi! Deixa alguna cosa per als altres.

—Hi ha molta gent que s'hi juga la pell, Carmeta, no els puc deixar sols —va somriure.

Sabia perfectament que no el faria canviar de parer, era una conversa recurrent de la qual, malauradament, ja sabia el desenllaç. Patia. Patia cada cop que ell sortia per la porta i només s'imaginava el pitjor. Sabia com les gastava la Policia. Tenia ben present la detenció d'altres companys del seu marit per les xerrades que tenien amb les seves dones, que li havien explicat, amb pèls i senyals, el que passava dins de les parets de la comissaria. Durant tot el dia i fins que ell tornava, les feines de la llar es feien més feixugues i, amb més freqüència de la que voldria, feia llambregades al telèfon penjat a la paret del menjador i que romania sumit en un silenci inquietant.

El matí va lliscar enmig d'una quotidianitat aparent i no va ser fins després de dinar que la cara de la Carmeta va adquirir un posat greu, mentre ell intentava mantenir un somriure que volia ésser tranquil·litzador. Quan l'Antonio va sortir de casa a través d'un carrer minúscul, el sol, tímid,

guaitava entre els núvols. Tot plegat, un miratge. Tan bon punt va posar un peu al carrer Major els va veure a la cruïlla amb el carrer Cavallers. Eren el gras i el prim: el Vicente, amb les galtes ben plenes i lluent, i el Juan, prim com una ascla, amb la seva eterna cigarreta a la comissura dels llavis i unes ulleres de sol que li amagaven les males intencions.

Doncs, no, no pintava bé, en absolut.

Prop d'on eren els dos policies s'havia fixat el punt de trobada dels antifranquistes. A l'hora acordada per a iniciar la mani eren pocs i comptats: la Glòria, el Felip, l'Antonio, el Jordi, el Pere, i així fins a gairebé una trentena de persones esperant al peu del Romeu, tots coneguts. Poc després de l'arribada del Farré, el grup es va posar en marxa pel carrer Major i es va anar engrossint, fins a arribar a la quarantena, a mesura que anaven avançant cap a la plaça de la Paeria, mentre cridaven proclames. En arribar a l'altura de la plaça de Sant Francesc, algun dels que manaven va decidir que calia aturar allò abans que anés a més.

El Juan, que havia anat seguint la manifestació des d'una distància prou allunyada com per no barrejar-s'hi, però prou a prop perquè la seva presència no passés inadvertida, feia estona que esperava les ordres entre nerviós i impotent. Li van arribar a cau d'orella i s'ho va prendre amb una certa calma, assaborint-ho, mastegant-ho bé. Es va apujar les ulleres fosques que tenia a mig nas i va fer una indicació amb el cap al seu company amb la clara intenció que el seguís. Mentre altres policies demanaven a la gent que s'aturés, ells van anar directament cap a l'Antonio i el van agafar fortament pel braç: "Ja et tenim, Farré, i aquest cop no et... i aquest cop no et sortirà de franc!"

A partir d'allí, el diluvi: espentes, cops de porra contra els participants en aquell desafiament i una dotzena llarga de persones detingudes que van passar en fila índia per davant del governador civil i d'un advocat del sindicat vertical que,

sense perdre el somriure, els anava anomenant un a un pel nom i cognom mentre eren conduïts cap a la comissaria.

Feia unes quantes hores que Antonio Farré era a dins del calabós quan va veure arribar el Juan amb aquella expressió fatxenda. Se li va acostar a un pam de nas, només separats pels barrots de la cel·la del calabós. Tenien més o menys la mateixa altura, compartien unes faccions dures, una complexió prima i absolutament res més. Amb les ulleres de sol posades, el policia li va etzibar un sec “aquest cop et salves, desgraciat, els tocarà el rebre a uns altres, però no te n’oblidis, ens tornarem a trobar i jo t’estaré esperant”, i li va obrir la porta mentre el fulminava amb la mirada.

L’Antonio va recollir les seves coses amb una calma precipitada i va sortir sense mirar enrere. En creuar el llinar de l’entrada de l’edifici policial, va respirar profundament. Allí fora ja no calia dissimular la por que el tenallava. Avui se’n sortiria amb quatre cops i un parell d’espentes, res comparat amb el que havien passat companys seus anteriorment.

Unes hores abans, a la Carmeta li havia sonat el telèfon. Se’l va mirar un parell de cops amb incredulitat abans d’agafar-lo. El telèfon negre penjat a la paret del menjador, sota el rellotge de cucut, sonava i l’Antonio encara no havia tornat. I això, de ben segur, no eren bones notícies.

La dona d’un dels detinguts li va explicar la situació del seu marit mentre que ella, atacada per un lleuger mareig, s’havia d’asseure en una de les cadires del menjador per encaixar la notícia. En aquests casos, la consigna era doble: el més urgent, avisar els advocats, i tot seguit, també amb una certa celeritat, convocar totes les dones dels detinguts a una tancada per a aquella nit a l’església de la Sang, al carrer de Sant Antoni.

Va penjar l’auricular enmig d’un sospir profund. La certesa del que sabia que un dia havia de passar no li disminuïa en absolut l’angoixa. Es va treure les ulleres de pasta marró

clar, es va eixugar els ulls, que tenien una barreja de suor i llàgrimes, i lentament se les va tornar a posar. Asseguda com estava, es va inclinar lleugerament endavant amb els braços caiguts mentre amb les dues mans rebregava el drap de la pols com un autòmat. Necessitava uns segons, pocs, per a pair-ho.

Perquè la Carmen Siscart amagava, sota la seva fragilitat, una duresa granítica. L'exili d'una guerra civil que va manllevar les propietats a la seva família perquè estava en el bàndol perdedor i la tornada a casa, amb quatre germans petits, quan el pare era reclòs en un camp de concentració a Lleó, la van obligar a construir una cuirassa per a no defallir davant les adversitats.

Va despenjar el telèfon i va marcar els números que feia dies tenia apuntats en un paperet petit a la vora d'aquell aparell. A l'altre costat, una veu de dona va respondre: "Despatx de l'advocat Muntané, digui'm." L'engranatge es posava en marxa.

Ja fosc, el seu home entraria per la porta mig descamisat i amb aquella clenxa impol·luta que es feia religiosament cada dia desdibuixada. Es van mirar, però no van badar boca, no calia dir res, es van abraçar.

—Descansa uns dies, Antonio, nomes uns quants. —Abans d'acabar la frase ja sabia que era un prec en va.

A pesar de la advertencia expresa del Excelentísimo Ministro de la Gobernación y de este Gobierno Civil, publicada en todos los medios de comunicación social de la capital y provincia, un ínfimo grupo de perturbadores han intentado, a las seis y diez minutos de la tarde, en la Calle Mayor y Plaza San Francisco, organizar una manifestación. Dos de ellos llevaban ostensiblemente una camisa roja. En el acto han sido invitados por los agentes de la Policía a circular con normalidad sin formación de grupo, ante lo cual han mostrado resistencia activa.

El policia va tancar la *Hoja del Lunes* del 2 de maig i va tirar el diari damunt de la seva taula.

—Tranquil home, tranquil, que encara en tenim algun a la garjola.

—Si ves... —va dir el Juan amb la mirada fixa en el retrat del Caudillo—, tard o d'hora sempre s'escapen, entren per una porta i surten per l'altra, i així no acabarem mai! Mai!

—No cal patir tant, són els de sempre, vigilem-los una mica i ja n'hi haurà prou —Vicente jugava amb un llapis a les mans.

—D'això em queixo, d'això mateix: sabem qui són i no podem fer-hi res.

Va caminar cap a l'armari dels expedients i va obrir la calaixera de la F, de la F de Farré.

© del text: Pau Juvillà Ballester, 2024

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L., 2024

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: febrer de 2024

ISBN: 978-84-1303-519-2

DL: L 5-2024

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L.

www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.